

однозначності, ясності, чіткості прийнятих рішень відповідними органами публічного управління; г) механізм гарантування безпосередньої участі населення у вирішенні питань державного, регіонального і місцевого значення та здійснення ефективного суспільного контролю.

Сьогодні, в умовах запровадження та розвитку інформаційних технологій управління, значно зростає інтенсивність інформаційно-комунікаційного обміну на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях, між підприємствами, установами та організаціями. Через те, транспарентне за характером управлінське середовище стає одним із найважливіших чинників утвердження реальної демократії в суспільстві, а відтак й формування ефективного управління у державі, яке нині може розвиватися лише на засадах публічності.

Список використаних джерел

1. Грищенко Н. А. Транспарентність влади: нема патрицив – нема васалів / Н. А. Грищенко // Віче – 2008. – № 11. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/982>.

2. Пашковська М. В. Поняття транспарентності в сучасній науці «державне управління» / М. В. Пашковська // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. – 2013. – № 34 – С. 135 – 143.

3. Пашковська М. В. Удосконалення механізмів забезпечення прозорості і відкритості в діяльності органів державної влади / М. В. Пашковська // Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціально-інформаційні процеси в державному управлінні та місцевому самоврядуванні». – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua>.

4. Транспарентність влади в контексті європейської інтеграції України : конспект лекції / укладачі : Е. А. Афонін, О. В. Суший. – К. : НАДУ, 2010. – 48 с.

Борис ГЛОТОВ

*д. філос. наук., професор,
професор кафедри права
та європейської інтеграції
ДРІДУ НАДУ*

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЮ СФЕРОЮ

Як це не звучить парадоксально, але нині Україна, як і на початку 1990-х рр., залишається в стані пошуку свого місця у світі, формування національних інтересів, осмислення національної ідентичності. Одним із основних принципових аспектів процесу українського державотворення стратегія формування української національної ідентичності.

В мультикультурній Україні на порядку денному стоїть питання щодо детального дослідження формування національних і регіональних ідентичностей. Оскільки етнічна ідентичність найбільш значима для людей, ми приділяємо належну увагу даному феномену. Багато в чому етнічна ідентичність, як і будь-яка інша форма ідентичності, формується стихійно, у процесі соціалізації особи. В епоху модерна і постмодерна, як зазначає К. Колхаун, «ідентичність розуміється переважно як національна ідентичність» [1, с. 78].

Розглянемо в зв'язку з цим співвідношення двох зазначених понять.

Термін «етнічність» увійшов у науковий лексикон в кінці 80-х рр. ХХ ст. і позначає різні форми мовно-культурних спільнот, і втрачає свої позиції поряд з поняттям «нація». Тому, на наш погляд ми сьогодні маємо справу не з етнічністю взагалі, а з її сучасною конкретно-історичною формою, нацією. Дуже часто в науковій літературі поняття етнічної і національної ідентичності використовують як синонімічні. І великої помилки в цьому не має, однак ми розмежуємо ці два поняття. Погоджуємося з В. Межуєвим, який писав: «Нація на відміну від етносу ... це те, що дано мені не фактом мого народження, а моїми власними зусиллями і особистим вибором. Етнос я не вибираю, а націю – вибираю, можу вибрати ... нація – це державна, соціальна, культурна приналежність індивідууму, а не його антропологічна і етнічна приналежність» [2]. Національна ідентичність в багатьох випадках являється політичною (громадянською), а не етнологічною. Так вирішується це питання в країнах Західної Європи. В країнах же Східної Європи, зокрема, і в Україні панує уява про те, що націю формують перш за все етнічні і культурні фактори (спільна культура, мова, традиції, звичаї, релігія і т. д.).

Коли ми говоримо про національну ідентичність, то маємо на увазі, що вона являється важливим засобом легітимації державно-політичної влади в перехідний період, оскільки вона легітимує діяльність політико-управлінських еліт і створює необхідні умови існування національної держави. Родоначальник транзитології Д. Растоу назвав єдиною попередньою умовою для переходу до демократії як раз поняття національної єдності. «Воно означає лише те, що значна більшість громадян потенційної демократії не може мати сумнівів або робити мисленнєвих обмовлень відносно того, до якої політичної спільноти вони належать... тобто коли національна єдність визнається на безсвідомому рівні» [3, С. 6].

У структурі національної ідентичності можна виділити позитивні і негативні моменти. Залежно від сили кризи суспільства в перехідну добу негативна ідентичність будується за схемою «ми не такі», «ми і вони», «наші і ваші» тощо. Дане амбівалентне протиставлення формує національну ідентичність на базі негативних факторів, чужих або ворожих, які постають умовою солідарності. Наприклад, в добу

президентства В. Ющенко заклик «Думай по-українському» з елементами русофобії став основною засадою державного регулювання етнопатриотичних відносин і нині.

Проаналізуємо інтерпретації змістовного навантаження поняття «етнічність».

Традиційний погляд, який йде ще з XIX ст. під етнічністю розуміє спільність раси, крові, мови, території, релігії, культури. Цей підхід критикував ще П. Сорокін, який відзначав, що, наприклад, «чистота крові сьогодні зберігається лише тільки на кінських заводах, де виводять чистокровних жеребців, а в хлівах – йоркширських свиней» [4].

До об'єктивних ознак зводить етнічність і радянська школа Ю. Бромля, яка базувалася на сталінському визначенні нації, а в вузькому розумінні етносі, як стійку спільноту людей, що історично склалася на певній території, має стабільні особливості мови, культури, психіки, а також усвідомлення своєї єдності [5, с. 128].

Подібний підхід демонструє і французький соціолог Д. Кол. «Якщо «етносом» називати групу, що однорідна у расовому, релігійному, економічному і політичному відношенні, то варто признати: етносу в загалі не існує» [6, с. 95].

Загальновизнано поділяти всі різноманітні концепції етнічності і нації на примордіалістські, конструктивістські та інструменталістські.

Примордіалістська концепція базується на уяві про етнічність як вічну властивість людської природи.

Існують і чисто соціальні версії примордіалізму, до яких дотична школа Ю. Бромля. Зрозуміло, уява про вічне існування, якщо не всіх націй, то своєї власної присутня практично усім націоналістичним доктринам. Ми приєднуємося до такої течії в примордіалізмі як еволюційно-історичне (коли реально існуючі групи відрізняються мовою, культурою, ідентичністю) на протигагу біологічному детермінізму. У подальшому ми спробуємо з'ясувати примордіалістське еволюційно-історичне становлення української політичної нації.

Під кутом зору примордіалізму можна визначити основні етапи становлення української національної ідентичності. В одному із наших досліджень [7, с. 106] обґрунтовується теза про те, що хрещення Київської Русі було основою становлення східнослов'янської надетнічної ідентичності, складовою якої була українська етнічна ідентичність. Під час Національно-визвольної війни 1648 – 1654 рр. латентна національна ідентичність українського народу знайшла своє самовизначення в моноетнічній козацько-гетманській державі, за якої релігійно-конфесійна приналежність українського народу так співвідносилася з етнічною та становою ідентичностями, що, наприклад, тріада «українець – православний – козак» перебувала в антиномії до «поляк – католик – пан» і «єврей – іудей – орендар». З'ясовано, що в порівнянні російська етнічна ідентичність визначалася, в основному, соціально-політичною

спрямованістю і знайшла своє самовизначення в єдиновладній державі, а українська етнічна ідентичність у польсько-литовську добу перебувала під впливом ідей Відродження, Реформації, Контрреформації, а тому мала переважно соціокультурний характер. Під впливом промислової революції і модерну українська національна ідентичність почала визначатися політико-ідеологічною ознакою, а також державою, назву якій дає титульний етнос. У добу Української революції 1917-1920 рр. швидкоплинні зміни державно-політичних утворень – УНР, Українська Держава, Директорія, ЗУНР – обумовили незавершеність процесу становлення української національної ідентичності. Реалізація радянсько-соціалістичного вибору перетворила українство у складову радянської наднаціональної ідентичності з латентною українською національною ідентичністю радянською за формою, але українською за змістом.

Прибічники конструктивізму по суті конструюють етнічність на культурних відмінностях. Зокрема, Б. Андерсон [8], Р. Брюейкер [9], та ін. описують діяльність інтелектуалів по створенню, конструюванню національної культури, «винаходу» традицій. Ключову роль в конструюванні нації відіграє мобілізація членів етнічної спільноти на колективні дії з боку лідерів, з боку людей. У спрощеному вигляді процес націєбудівництва виглядає наступним чином: державна влада формує і створює національні інтереси, політичні сили – програми і засоби будівництва нації, використовуючи при цьому геополітичні, культурні, етнічні та лінгвістичні передумови. Велику роль в «націєбудівництві» відіграє історична пам'ять, державні інститути (в українських реаліях – Інститут національної пам'яті), які створюють міфологему про походження нації, при чому територіальні, культурні, економічні, мовні, психологічні характеристики набувають лише політико-правових ознак.

Якщо висловитись метафорично, то примордіалісти вміщують етнічність «у серце людини», то інструменталісти – «у голову». І якщо конструктивісти визнають об'єктивний характер тих або інших етнічних ознак, то інструменталісти послідовно заперечують об'єктивність етнопатриотичних утворень. Звідси радикальний висновок дослідника В. Тишкова: «Нація – продукт віри» [10]. Іншими словами. Національна держава, що заснована на принципі етнічної нації, на його думку, не життєздатна. Автор виступає з ідеєю «громадянського націоналізму», де націоналізм виступає в якості мобілізаційної політичної програми і робить підлеглими права людини колективістському слугуванню нації, яка конструюється політичними елітами. «Громадянський націоналізм» представляє весь народ, все населення території держави, всіх її громадян. На запитання чим же такий націоналізм відрізняється від політики та ідеології демократизму та громадянськості? Прибічники громадянського націоналізму відповідають – патріотизм, як любов до своєї Батьківщини, до свого народу.

Таким чином, етнопатриотичні спільноти існують на засадах

культурних відмінностей, що актуалізуються в результаті цілеспрямованих зусиль з боку політичних еліт і створюваних ними інститутів і перш за все держави, яка виступає формою державно-політичного самовизначення державоутворюючого етносу. Інтенсивність прояву етнічної / національної ідентичності багато в чому визначається політичними елітами, їх цілями і стратегіями.

Під кутом зору конструктивістського підходу державне управління етнонаціональною сферою реалізується на засадах політичної лояльності громадян, яке виражається у формулі, що приписується Ю. Пілсудському: «Не нація створила державу, а держава – націю». Квінтесенція ліберального (або територіального) націоналізму реалізується у рівнянні «нація» = «держава» = «народ», тобто відносно до держави громадяни утворюють народ, а стосовно усього людства вони утворюють націю.

Слід зазначити на характерні риси державного управління процесом етнонаціонального моделювання розвитку України – конкретність та адресність, відповідність загальним правовим нормам та порівняно оперативне реагування на найбільш гострі, сутнісні й актуальні проблеми та інтереси етноспільнот в контексті реалізації етнонаціональної моделі загальнооспільної демократії.

Список використаних джерел

1. Calhoun C. Nationalism and the Contradictions of Modernity / C. Calhoun // *Berkeley Journal of Sociology*. – 1997 – 1998. – Vol. 42. – № 1. – P. 65 – 81.
2. Межуев В. М. Идея национального государства в исторической перспективе / В. М. Межуев // *Полис*. – 1992. № 5. – С. 16.
3. Растой Д. А. Переходы к демократии: попытка динамической модели / Д. А. Растой // *Полис*. – 1996. №5. – С. 6 – 7.
4. Сорокин П. А. Национальность, национальный вопрос и социальное равенство / П. А. Сорокин // *Этнополитический вестник России*. – 1992. – №2. – С. 122.
5. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса / Ю. В. Бромлей // *АН СССР Ин-т Этнографии им. Н.Н.Миклухо-Маклая*. – М. : Наука. – 1983. – 412 с.
6. Колл Д. Политическая социология / Д. Колл. – М. : Проспект, 2001. – 345 с.
7. Глотов Б. Б. Культурно-цивілізаційний вибір українського народу : монографія / Глотов Б. Б., Вітер Д. В. – Київ : ДАКККіМ, 2009. – 319 с.
8. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Пер. В.Морозов. – Київ: Критика, 2001. – 382 с.
9. Брюейкер Роджерз. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Пер.з англ. О.Рябова. – Львів: Кальварія, 2006. – 285 с.
10. Тишков В. А. О нации и национализме / В. А. Тишков // *Свободная мысль*. – 1996. – №3. – С. 70.

Ганна ГОЛУБЧИК

*к.і.н., доцент кафедри права
та європейської інтеграції
ДРІДУ НАДУ*

ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДОСВІД ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Європейська культурна конвенція 1954 р., до якої Україна приєдналась в 1996 р., закріпила культурні права людей на міжнародному рівні. Зокрема, Конвенція передбачає зобов'язання країн-учасників надавати своїм громадянам можливість безперешкодно знайомитись з культурним надбанням інших європейських країн. Хартія основних прав ЄС 2000 р. містить формулювання прав і свобод людини щодо культури. Зокрема ст. 13 Хартії визначає, що мистецтво та наукові дослідження мають бути вільними від будь-яких обмежень. Іншими міжнародними документами, які хоч і мають рекомендаційний характер, але містять положення стосовно забезпечення різноманітних культурних прав, є Декларація ЮНЕСКО про принципи міжнародного культурного співробітництва (1966 р.), Декларація Мехіко з політики в галузі культури (1982 р.), Універсальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001 р.) [4].

У 2005 році в Україні було затверджено Концепцію державної політики в галузі культури на 2005 – 2007 роки, якою визначені цілі та пріоритетні завдання культурної політики. Однією з новацій стала розробка, затвердження та впровадження державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою (перелік та обсяг послуг, порядок їх надання, показники виконання та якості послуг), а також методики визначення розміру фінансового забезпечення державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою, в розрахунку на душу населення. Однак, ця Концепція мала декларативний характер, оскільки для визначених нею цілей та пріоритетних завдань не передбачався механізм їх реалізації.

Подальші спроби реформування системи надання культурних послуг населенню, зокрема затвердження Державного стандарту надання послуг клубними і бібліотечними закладами, не забезпечили покращення ситуації в сфері культури на місцях. Крім того, зазначений Державний стандарт в світлі реформаторських процесів в Україні, які набули масштабності з 2014 року, є морально застарілим.

Другу хвилю децентралізації в сфері культури розпочато у 2014 році з реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою. Ця реформа триває і викликає низку практичних питань щодо долі соціокультурної галузі об'єднаних територіальних